

ПРАВОВИЙ СТАТУС НОТАРІУСА ЗГІДНО НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Відповідно до статті 1 Закону України «Про нотаріат» від 02 вересня 1993 р. 3425-XII нотаріат в Україні є системою органів і посадових осіб, уповноважених посвідчувати права та факти, що мають юридичне значення, а також вчиняти деякі інші нотаріальні дії з метою їх дійсності. Вчиняти нотаріальні дії в Україні мають нотаріуси, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державний нотаріус) або здійснюють приватну нотаріальну діяльність (приватні нотаріуси). Документи, складені державними та приватними нотаріусами, мають однакову юридичну силу [1].

Провідне місце в системі нотаріальної діяльності, таким чином, належить нотаріусу, який безпосередньо забезпечує вчинення суспільно корисних дій, надає різноманітні правові послуги фізичним та юридичним особам. Для забезпечення високої якості таких послуг нотаріус повинен відповідати відповідним вимогам. Правовий статус нотаріату є комплексним інститутом юриспруденції, визнаним нормами цивільного, адміністративного, фінансового, податкового та муніципального права. Водночас значну частину правового статусу нотаріуса регулює адміністративне право.

Проблемі статусу нотаріуса присвячували свої праці вітчизняні вчені В.М. Нещасний, К.І. Федорова, С.Я. Фурса, В.М. Черниш, Л.Е. Ясинська та ін. Але безпосередньо предметом їх досліджень адміністративно-правовий статус нотаріуса не був. Аналізованої проблематики вони стосувалися епізодично, здійснюючи дослідження ширших чи суміжних суспільних відносин. Таким чином, у галузі теоретичної юриспруденції адміністративно-правовий статус нотаріуса потребує подальшого розвитку.

Метою є теоретичне дослідження правового статусу нотаріуса згідно національного законодавства.

У законотворчості сутнісна характеристика категорії «правовий статус» проявляється через нормативно закріплений та гарантований державою комплекс суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, передбачений для того чи іншого суб'єкта права. Про факт того, що ця категорія впевнено увійшла до вітчизняної нормативно-правової бази, свідчать навіть назви окремих законодавчих актів (Закони України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про правовий статус осіб, які зникли безвісти», «Про правовий статус українських іноземців» тощо).

Проаналізувавши значну кількість наукової літератури адміністративно-правового спрямування, є підстави констатувати, що у

класичному вигляді склад правового статусу, що поєднує права, обов'язки та відповідальність, більш характерний для фізичних осіб як суб'єктів адміністративного права. Щодо юридичних осіб, у тому числі нотаріусів, їх правовий статус у переважній більшості випадків розкривається за допомогою таких елементів, як: функції, завдання, повноваження, гарантії діяльності та юридична відповідальність[2, с.45]

Відповідно до статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються судоустрій, судоустрій і статус суддів; принципи судової експертизи; організація і діяльність прокуратури, нотаріату, органів попереднього слідства, органів і установ виконання покарань; порядок виконання судових рішень; принципи організації та діяльності адвокатського об'єднання [1].

Як зазначає О.В. Коротюк, переважна більшість нотаріусів дійсно дотримується принципу, встановленого ст. 19 Конституції України та вважаємо, що вона поширюється на нотаріальну діяльність, відповідно до якої державні органи та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що встановлені цим Законом. Акт № відповідно до Конституції та законів України [3; 4, с. 186 - 187]. Враховуючи положення ст. 19 Основного Закону цей принцип не поширюється на нотаріусів. У цілому такий підхід законодавця відповідає правовому статусу нотаріату, згідно з яким нотаріус є представником держави і діє від її імені, але не має офіційних повноважень [4, с. 186 – 187].

Незважаючи на таке тлумачення положень Конституції України, вона не встановлює правового статусу державного нотаріуса. Відповідно до статті 3 Закону України «Про нотаріат» нотаріус - уповноважена державою фізична особа, яка провадить нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, а їх дійсність вчиняє інші нотаріальні дії, встановлені законом [1].

Нотаріуси, які працюють у державних нотаріальних конторах або здійснюють приватну нотаріальну діяльність, можуть бути зобов'язані за законом вчиняти інші дії, крім нотаріальних, з метою надання їм юридичної достовірності. Нотаріуси можуть проводити медіацію в порядку, встановленому законом, за умови проходження базової підготовки медіатора [1].

За словами К. І. Чижмаря, нотаріат є недержавною установою, якій відповідно до законодавства України передано окремі повноваження держави для виконання однієї з найважливіших функцій держави – захисту прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб. Іншими словами, нотаріус наділений повноваженнями державно-органного характеру і своєю діяльністю реалізує публічну владу держави. Це означає, що в процесі виконання делегованих державою функцій нотаріус ставиться в рівний конституційно-правовий статус з органами

державної влади [5, с. 72].

Нотаріат не входить до системи органів виконавчої влади. Проте діяльність нотаріуса не можна розглядати як діяльність, у якій здійснюються функції виконавчого управління. У діях нотаріуса немає адміністративного примусу чи управлінських повноважень, хоча він є посадовою особою (але не державним службовцем), а нотаріальну діяльність необхідно характеризувати як публічно-правову, оскільки вона здійснюється від імені держави. Щодо повноважень у нотаріальних правовідносинах, то воно виявляється лише в офіційній дійсності нотаріальних протоколів [6, с. 153].

Відповідальність нотаріуса полягає у тому, щоб держава могла впливати на порушення правових норм, на посягання та на соціальні інтереси суспільства, а також права особи. Нотаріус несе відповідальність за законність своїх дій не лише перед особами, які звернулись за нотаріальною допомогою, але й перед суспільством в цілому.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок про особливу дуалістичну позицію нотаріуса. Його суть полягає у зв'язку держави і нотаріату. З одного боку, нотаріус завжди діє від імені держави, але не виконує безпосередньої функції держави і не є посадовою особою, наділеною владними повноваженнями. З іншого боку, нотаріус є представником незалежної юридичної професії і здійснює свою діяльність незалежно. Держава регулює діяльність нотаріату в цілому, встановлює організаційні правила, повноваження, форми їх здійснення, контроль за дотриманням правових норм, підстави анулювання свідоцтва про дозвіл на вчинення нотаріальної діяльності. Нотаріус несе повну персональну відповідальність за свої дії в порядку, визначеному законом.

Нотаріус, який здійснює незалежну професійну діяльність, є представником держави і виконує свої функції на підставі повноважень, затверджених державою. Це підтверджує публічно-правовий характер такої діяльності, оскільки нотаріус зобов'язаний діяти виключно відповідно до закону та не має права безпідставно відмовити у вчиненні нотаріальної дії. Це забезпечує захист громадян від можливого зловживання повноваженнями, високу кваліфікацію та законність вчинення нотаріальних дій, збереження довіри до нотаріальної установи в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 39. Ст. 383.
2. Михалицька Н.Я., Верескля М.Р., Михалицький В.С. Адміністративний менеджмент: навчальний посібник. Львів: ЛьвівДУВС, 2019. 320 с.

3. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

4. Коротюк О.В. Нотаріус як спеціальний суб'єкт злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12:00:08. Київ, 2014. 238 с.

5. Чижмар К.І. Органи нотаріату в Україні: окремі аспекти конституційно-правового статусу. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 4. С. 71–74. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/09/4_2014.pdf#page=71

6. Юрах В. Правовий статус нотаріуса у відносинах публічного характеру. Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка. 2017. № 1. С.151–155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snslnnp_2017_1_28.